

Signalementen

Bernd Rechel (red.)

Minority Rights in Central and Eastern Europe.

Londen/New York: Routledge, 2009; xv + 242 blz.; \$ 160,=

ISBN-10: 0-203-88365-9

De artikelen in deze bundel zijn 'case studies' van de ontwikkeling van de mensenrechten sinds 1989 in Bulgarije, de Tsjechische Republiek, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Polen, Roemenië, Slowakije en Slovenië, landen die de afgelopen vijf jaar lid van de EU zijn geworden. Aan de positie van de Roma – als minderheid in verscheidene van deze landen – is een apart artikel gewijd. Aan de *case studies* gaan drie artikelen vooraf. De eerste gaat over de zogenaamde 'EU conditionality': de EU eiste respect voor, en bescherming van, de minderheden als toelatingseis voor EU-lidmaatschap; het tweede behandelt de totstandkoming, onder invloed van de EU, van anti-discriminatie wetgeving in de betrokken landen; en het derde artikel is gewijd aan de 'Framework Convention for the Protection of National Minorities' van de Raad van Europa,

die op 1 februari 1995 werd ondertekend en op 1 februari 1998 van kracht werd. In een slotartikel trekt Rechel conclusies uit deze *case studies*. Zo is hij van mening dat de vraag of de ontwikkeling van de mensenrechten een succes dan wel een echech van de Europese 'conditionaliteit' weerspiegelt, niet 'straightforward' kan worden beantwoord. Een en ander blijkt sterk afhankelijk van interpretaties. Wat wel met zekerheid kan worden vastgesteld, is dat sedert het einde van het communisme er een reeks activiteiten heeft plaatsgevonden waarvan sommige gericht waren op bescherming van minderheden, andere op hun sociaal-economische integratie en weer andere op 'administrative exclusion and encouraging emigration of members of minorities' (blz. 227). De artikelen bestrijken drie aspecten van minderheidsrechten: bescherming tegen discriminatie, positieve minderheidsrechten

(bijvoorbeeld met taal en cultuur verbonden rechten) en burgerschap. Van deze drie kreeg de eerste meer aandacht in de vorm van wetgeving, werd het tweede terzijde gelegd en was het derde aspect het meest 'kritiek': diverse landen (zoals Tsjechië, Estland, Letland en Slovenië) 'used the instrument of citizenship legislation to exclude unwanted minorities' (blz. 228). De Roma, de grootste en meest gemarginaliseerde minderheid in Europa, verdient speciale aandacht van de EU. Grote uitdagingen bestaan er ook wat betreft de Russisch sprekende bevolking in Estland en Letland. Wat de lessen betreft die uit deze studie getrokken kunnen worden met betrekking tot eventuele nieuwe uitbreidingen van de EU, beklemtoont Rechel dat 'compliance with the political criteria was declared too early and this has dramatically decreased EU's leverage in this political area' (blz. 231). (F.v.d.B.)

Judy Batt & Jelena Obradovic-Wochnik (red.)

War crimes, conditionality and EU integration in the Western Balkans.

Parijs: Institute for Security Studies, European Union, 2009; (Chaillot paper no. 116); 103 blz.; 10,= euro

ISBN 978-92-9198-142-7

Deze EU-publicatie bevat vijf politiek-juridische artikelen over hoe de mate van internationale druk, in het bijzonder die van de EU-toetredingspolitiek, de opsporing en berechting van verdachten van de in de jaren negentig begane oorlogsmisdaden in voormalig

Joegoslavië door het Internationaal Tribunaal voor Voormalig Joegoslavië heeft beïnvloed. Waar van overige kandidaat-landen als voorwaarde werd gesteld aan de Kopenhagen-criteria te voldoen, werd in het Stabilisatie en Associatie-proces voor de Westelijke Balkan met nadruk

gesteld dat volledige samenwerking met het Tribunaal en regionale verzoening óók tot de politieke voorwaarden zouden behoren. Gezien de grote regionale aversie tegen het Tribunaal was de wil nauwelijks aanwezig verdachten aan Den Haag uit te leveren. De politici die vlak na de oorlog de macht naar zich toetrokken in Kroatië, Servië en de Servische Republiek, slaagden erin de heersende collectieve ontkenning ten aanzien van de gepleegde oorlogsmisdaden te bevestigen en

zelfs te versterken, in plaats van haar om te vormen. Verdachten van oorlogsmisdaden werden gezien als helden die onder erbarmelijke omstandigheden in ballingschap leefden in dienst van de natie. Pas toen deze 'helden' zich ontpopten tot een gecorrumpeerde elite, die vooral bezig was haar positie te bestendigen, begon de mythe gedeeltelijk af te brokkelen. Hierna overheerste het opportunisme ten aanzien van het Tribunaal; slechts in situaties waarin het voor de heersende politieke elite van belang was tot uitlevering over te gaan, kwam het Tribunaal van pas. De auteurs zijn het erover eens dat de druk achter de toetredingscriteria in grote mate de nationale politieke voorwaarden heeft geschapen om

samenwerking van de afzonderlijke landen met het Tribunaal mogelijk te maken. Dit beleid is echter grotendeels inconsistent geweest; op doorslaggevende momenten deed de EU concessies. Florence Hartmann, die in 2007 het boek *Paix et châtement* schreef over haar tijd als woordvoerder en Balkan-adviseur van hoofdaanklager Carla del Ponte, en vervolgens voor het Tribunaal werd gedaagd vanwege de vermeende geheime informatie die zij in haar boek openbaar zou hebben gemaakt, schrijft dat deze concessies de slagvaardigheid van het Tribunaal hebben geschaad. Realistisch gezien is het streven naar een dergelijke 'juridische rechtvaardigheid' echter slechts één van de belangen die de

EU en andere internationale spelers in de regio hebben. Instituties als het Joegoslavië Tribunaal bevinden zich nu eenmaal in een gepolitiiseerde wereld, waarbinnen belangen tegen elkaar worden afgewogen. Toenemende druk had kunnen leiden tot radicalisering en verslechtering van de relaties binnen de regio. Door de druk te versoepelen, heeft de EU gekozen voor stabiliteit. In de overige hoofdstukken wordt aandacht besteed aan nationale strafprocessen en de hervorming van de veiligheidssector in Bosnië-Herzegovina. (S.v.H.)

C. van Tricht

De Koude Oorlog.

Soesterberg: *Aspekt* 2009; 481 blz.; 24,95 euro;

ISBN-978-90-5911-783-9

'Dit boek is niet alleen reportage van het verleden, het is ook een waarschuwing voor de toekomst,' zo opent Van Tricht zijn boek onheilspellend. Toegegeven, het boek wekte in de eerste bladzijde mijn nieuwsgierigheid. Met een zeker gevoel voor drama claimt Van Tricht in dit boek onderwerpen aan te

roeren waarover Gorbatsjov zweeg. Mijn aanvankelijke nieuwsgierigheid sloeg echter al snel om in irritatie, toen ik even verderop (in vet gedrukte letters!) het volgende las: '[...] Nederland [werd intussen] overheerst door marxisten, die van Moskou hadden geleerd hoe je een geordende samenleving kunt ontre-

gelen ten behoeve van de revolutie. Van toen af aan werd Nederland overstroomd door vreemdelingen. Vandaar dat ons land thans praktisch één grote probleemwijk is met een criminaliteit die vrijwel volledig in handen is van buitenlanders. Moskou kan tevreden zijn. Dat alles wordt natuurlijk zorgvuldig verdoezeld door correct denkend Nederland, waarbij nooit zal worden toegegeven dat men de middeleeuwen in huis heeft gehaald, intussen hypocriet aangeduid als integratie.' (blz. 76). De rest van het boek hangt als los zand aan elkaar. De auteur beschrijft in de volgende hoofdstukken de wijze waarop de Sovjetunie op mondiaal niveau probeerde haar invloed uit te breiden, om vervolgens in het laatste hoofdstuk flink van leer te trekken tegen de 'linksis-ten' in Nederland. Van Tricht slaat de lezer om de oren met termen als 'Tante-truusinterview' (over een interview met Onno Ruding,

---

Deze rubriek staat onder redactie van dr Fenna van den Burg. Bijdragen aan deze aflevering werden verzorgd door Suzanne van Hooff (S.v.H.), verbonden aan de *Conflict Research Unit (CRU)* van Instituut Clingendael; Marit de Lange (M.d.L.), studente geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen en oud-stagiaire bij de *Internationale Spectator*; Leonie van der Stijl (L.v.d.S.), studente geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen en thans als stagiaire verbonden aan het redactie bureau van de *Internationale Spectator*; en door Fenna van den Burg (F.v.d.B.).

De aanwinstenlijst van de bibliotheek van Instituut Clingendael wordt maandelijks gepubliceerd op de Clingendael-website:
www.clingendael.nl/resources/library/acquisitions

voormalig minister van Financiën), ‘wauwelgezelschappen’ (over kerken in Nederland), ‘anti-uniform-maniakken’ (over de linksisten), ‘dit soort gebral’ (over het al dan niet de behoefte hebben Nederland een vrij en democratisch koninkrijk te noemen) – termen die zo gekleurd zijn door persoonlijke antipathieën, dat ze de lezer de mogelijkheid ontnemen zelf een (mogelijk afwijkende) mening te vormen over de aangesneden on-

derwerpen. Andere persoonlijke frustraties dan die over buitenlanders en de ‘linksisten’ komen ook naar voren: ‘Vrouwen hebben meer rechten dan mannen, want ze kunnen dingen in de mond nemen waarvoor mannen wel zouden uitkijken.’ (blz. 449) Op de 481 bladzijden die het boek telt zijn er slechts 42 noten: een aantal dat totaal niet strookt met de ambitieuze doelen die de auteur in zijn eerste hoofdstuk aankondigt. En

daarin ligt een andere grote zwakte van dit boek: in veel gevallen is het volstrekt onduidelijk waarop Van Tricht zijn uitspraken, conclusies en waardeoordelen baseert. Al met al, het ‘gewauwel’ en ‘gebral’ dat Van Tricht de linksisten verwijt, is dan ook dat van de spreekwoordelijke pot en ketel. (M.d.L.)

Emerson Vermaat

Het Ribbentrop-Molotov Pact 1939, prelude tot de Tweede Wereldoorlog.

Soesterberg: Aspekt; 2009; 167 blz.; 18,95 euro

ISBN-13: 978-90-5911-838-6

Vermaat presenteert een zeer gedetailleerd en uitgebreid gedocumenteerd onderzoek over de aanloop, de omstandigheden en de gevolgen van het Ribbentrop-Molotov Pact, dat nu zeventig jaar geleden werd gesloten en vernoemd is naar twee ministers van buitenlandse zaken van nazi-Duitsland en de Sovjetunie. Dit niet-aanvalsverdrag, dat op 23 augustus 1939 wordt ondertekend in Moskou, leidt de Tweede Wereldoorlog in. Een belangrijk onderdeel van het pact is een geheime clause die Oost-Europa verdeelt tussen Adolf Hitler en Jozef Stalin. De Duitsers krijgen *Lebensraum* in het oosten en de Sovjets kunnen hun invloedssfeer uitbreiden. De unieke gebeurtenis dat twee extremen van het ideologische spectrum een samenwerking aangaan die de Tweede Wereldoorlog inleidt, wordt door Vermaat verklaard door een uitvoerige vergelijking van Stalins politiek met die van Hitler. De auteur beargumenteert dat de ideologische scheidsmuren gemakkelijk overbrugbaar zijn voor beide dictators. In het geval van Hitler is dit onderdeel van een *Realpolitik*: het voorkomen van een oorlog op

twee fronten en het toeëigenen van land. In Stalins geval speelt naast de uitbreiding van invloedssferen een oprecht vertrouwen in Hitler en een wantrouwen van de kapitalistische democratieën mee bij het ondertekenen van het verdrag. Vermaat gaat nog een stap verder door te betogen dat Stalin een vriendschapsverdrag wil sluiten, waarmee de omhelzing van de nazi-dictatuur een feit wordt. Voor Vermaat zijn het nazisme en het stalinisme ideologieën met veel overeenkomsten: ze zijn beide zeer nationalistisch, antidemocratisch en ze schuwen niet om op enorme schaal mensenrechten te schenden. Pas wanneer Hitler op 22 juni 1941 de Sovjetunie aanvalt, komt er een radicale koerswijziging in het pronazistisch beleid van de Sovjetunie. Hoewel Stalin de waarschuwingssignalen van een op handen zijnde aanval aanvankelijk negeert, verloopt de oorlog, met dank aan een strenge winter, in zijn voordeel. Na het uiteindelijke ten onder gaan van het Derde Rijk breekt de Koude Oorlog uit en krijgt Stalin alsnog zijn beoogde invloedssfeer in Oost-Europa. De gebiedsverdelingen van de geheime clause van het Ribbentrop-Molotov

Pact komen grofweg overeen met de territoria die Stalin beheerst tijdens de Koude Oorlog. De auteur sluit af met een waarschuwing voor herlevend extreem nationalisme in Rusland, dat een soort mengvorm is van stalinisme en fascisme. (L.v.d.S.)

Harvey Starr (red)

Dealing with Failed States. Crossing Analytic Boundaries.

Londen/New York: Routledge, 2009; 133 blz.; \$ 140,=

ISBN-10: 0-415-48332-8

De ineenstorting van de orde binnen een staat heeft grote gevolgen voor de betrokken bevolking, haar burens en het internationale systeem in zijn totaliteit. 'De belangrijkste reden waarom de wereld zich zorgen moet maken over het falen van een staat is dat het besmettelijk is,' zo citeert een van de medewerkers aan bovengenoemde bundel *The Economist* (blz. 35). Bij de benadering van het onderwerp, de 'failed state', blijken de medewerkers gebruik te maken van diverse niveaus van analyse van

het beschikbare materiaal, gaan ze interdisciplinair (politicologie, sociologie en economie) te werk, hanteren ze uiteenlopende methodologische benaderingen, inclusief 'large-N empirical' analyses, 'case studies' en simulaties; voorts doen ze een beroep op onderzoek van academici, IGO's, NGO's en nationale regeringen. Dit alles levert zeven artikelen op, waarin theoretische, analytische en empirische aspecten van het verschijnsel 'failed state' aandacht krijgen. Zij dragen de volgende titels:

'Pathways to state failure'; 'The logic of state failure: learning from late century Africa'; 'Bad neighbors: failed states and their consequences'; 'What are the preconditions for turnarounds in failing states?'; 'State fragility and implications for aid allocation: an empirical analysis'; 'Temporal analysis of political instability through descriptive subgroup discovery'; en 'Failing states and failing regimes: the prediction and simulation of state failure'. (F.v.d.B.)

Tsuyoshi Hasegawa & Kazuhiko Togo (red.)

East Asia's Haunted Present. Historical Memories and the Resurgence of Nationalism.

Westport, Connecticut/Londen: Praeger Security International, 2008;

x + 265 blz.; \$ 75,=; ISBN: 978-0-313-35612-4

De twaalf essays in deze bundel houden zich bezig met de groeiende post-communistische animositeit tussen Japan en zijn buurlanden China en Zuid-Korea. Het verleden, de met elkaar conflicterende oorlogsherinneringen, alsmede Japanse militaire agressie met haar onderdrukking en wreedheden spelen daarin een grote rol. Sterke nationalistische gevoelens doen zich over en weer (opnieuw) gelden en verhinderen noodzakelijke samenwerking. De essays analyseren verleden en heden en gaan na hoe er verzoening kan plaatsvinden. In deel I wordt het Japanse verleden in zijn algemene gedaante in kaart gebracht, en worden 'Asian Historical Issues' 'in a contemporary light' bekeken. De vraag wordt gesteld hoe de huidige polarisatie over dit verleden kan worden overkomen. In deel II worden 'contentious issues' besproken, zowel mythen als feiten, controversen in geschiedenisboeken,

de kwestie van de troostmeisjes, de internationale verhoudingen. In deel III komen de Chinese en Zuid-Koreaanse reacties op huidige attitudes van Japan aan bod. Zo zijn er artikelen over de Chinese en Zuid-Koreaanse respons op het Japanse 'neo-nationalisme' en de rol van Japan in de opmars van het Chinese nationalisme. Deel IV, 'Two Bystanders', gaat over de Verenigde Staten en het Verzoeningsproces en over Rusland en zijn Historische Herinneringen waar het Oost-Azië betreft. In een slotartikel betogen de redacteurs dat, zoals het nationalisme in China en Korea een reactie is op hun geweldige verrichtingen op economisch gebied en het resultaat van diepgaande politieke, sociale en psychologische veranderingen, zo is het Japanse nationalisme het gevolg van de trots, de visie en het leiderschap die Japan heeft getoond op weg naar moderniteit – uniek in Azië. Hoewel zij van mening zijn dat

het initiatief op weg naar verzoening door Japanners moet worden genomen, moet het worden beantwoord door Chinezen en Koreanen. En ten slotte moet 'the issue of historical memory' in een breder verband worden geplaatst door de Russisch-Japanse relaties erbij te betrekken. Het conflict tussen Japan en Rusland over de Noordelijke Gebieden kan niet langer worden gescheiden van Japans territoriale conflicten met China en Zuid-Korea. De Oost-Aziatische volkeren hebben veel te winnen bij verzoening en veel te verliezen door zich te laten achtervolgen door het verleden. (F.v.d.B.)

Summaries

Hans Renner

elaborates the drastic changes Central Europe has experienced since the fall of the Berlin Wall, twenty years ago today. He dwells upon the disillusion that took possession of the Central European population after the initial euphoria. The communist elites emerged for the most part intact from the democratic revolution, while the communist legacy appeared more tenacious than expected. Twenty years after, the Central European societies have adapted themselves better to the capitalist market economy than to the norms and values of democracy. Although significant differences between the new and old member states of the European Union still exist, certainly in terms of prosperity, the general progression as shown by the new democracies is an undisputed fact. Embedded as they meanwhile are in the Western military, economic and political structures it is only a question of (a long) time before they will attain Western standards.

David Crikemans

discusses old and new spheres of influence in geopolitics. When the Berlin Wall fell on 9 November 1989, it seemed for a moment that the world would be different; no longer divided in spheres of influence, nations would henceforth be able to experience '*freedom without borders*'. In the 1990s, prominent scholars believed that *territoriality* would no longer be an explanatory factor of any meaning in international politics. Clinton praised 'globalisation', but it was his administration which broke the pledge by Bush sr. to the USSR in 1990-91 not to expand NATO 'an inch' beyond the German territo-

ry. Russia became isolated as a result of the American enlargement policy, and Clinton's geo-economics seemed to be more about 'conquering' new markets, expanding America's economic spheres of influence. Today, we find examples of new spheres of influence in Russia, China, India, etc. Today, the world has returned to its 'regular programming'; via the installation of economic, political and strategic alliances and spheres of influence, countries try to create (social) security for their citizens. These help, but they also generate a new security dilemma. Geopolitics is exactly 110 years old. It was developed in 1899 by the Swede Rudolf Kjellén as a field of science which would study the relation between *territoriality* and (*foreign*) *policy*, an instrument to chart a 'safe course' for nations in an ever complex and competitive world. Geopolitics explains how the environment can be seen as a matrix with *opportunities* and *limitations*. *Statesmanship* is trying to maximize opportunities and to control limitations. Because energy, natural resources and water will remain scarce, there will always be tensions in the world. But via *empathy* it is possible to develop insights in the position and the power of the 'other', so that 'ultimate confrontations' can be avoided.

Sipke de Hoop

analyses the present fears in Central and Eastern Europe for a repetition of history. There are various concerns like 'a new Cold War', a new 'division' of Europe, the 'return' of Russia, Western imperialism or the opposite, a policy of non-involvement and disinterest. For sound policy making and with a view to the need for cooperation within Europe and

between the United States, Europe and Russia it is essential to understand the constant references and reflections to the past. Therefore the author looks back at the policy of the Great Powers in Eastern Europe and their competition for spheres of influence. He surveys the sometimes catastrophic consequences of their policy of intervention or disengagement and deals with the different and conflicting perceptions in the region of this external involvement. The challenge will be to translate the knowledge of the past and the historical animosities involved in a policy that reflects the interests of all actors, including the people in Central and Eastern Europe.

Erik Sportel

describes Moldova's relations with Russia and the European Union. Although it is a small country, Moldova is of great geostrategic importance. Sandwiched between Romania and Ukraine, it constitutes both the border of the former Soviet Union and the Euro-Atlantic Bloc. President Voronin, head of the Communist Party of Moldova, has been steering a middle course between East and West, based on opportunism. As a result, Moldova never really committed itself to the democratic reforms it agreed upon with its Western partners. Russia attempts to confine the so-called 'Western expansion to the East' and to hold on to its sphere of influence in Moldova. In the Moldovan elections in July 2009 the coalition of opposition parties gained the majority of seats in Parliament. They want to seek a rapprochement to the European Union and ultimately to become a member. Support from the European Union is vital